

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

CERCETĂRI ISTORICE
(SERIE NOUĂ)

AD MEMORIAM SORIN IFTIMI

XLI
2022

IAȘI
2022

COMITETUL DE REDACȚIE

Senica ȚURCANU (redactor șef)
Costică ASĂVOAIE
Ioan IAȚCU
Tamilia-Elena MARIN
Adriana MIRON (secretar de redacție)
Cosmin NIȚĂ
Loredana SOLCAN

Traduceri revizuite/realizate

Simona POSTOLACHE

Copertă și DTP

Cătălin HRIBAN

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1
Iași, RO-700028
Telefon: 04 0232218383
Fax: 04 0332408166
e-mail: cercetari.istorice@yahoo.com

ISSN 1453-3960

EDITURA PALATUL CULTURII

Iași

SUMAR
SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

ABREVIERI / Abbreviations – Abreviations – Abkürzungen	5
Sorin Iftimi, la un an de la trecerea în veșnicie. Gânduri despre un coleg drag (Ioan IAȚCU)	11
Senica ȚURCANU, New discoveries in old collections: a “Double Janus” anthropomorphic vessel discovered at Trușești / Noi descoperiri în vechi colecții: un vas antropomorf de tip „Dublu Janus” descoperit la Trușești	23
Ting AN, Mădalin-Cornel VĂLEANU, Huan REN, Yan XIANG FU, Luoya ZHU, The Yangshao Culture in China. A short review of over 100 years of archaeological research (I) / Cultura Yangshao din China. Scurt istoric a peste 100 de ani de cercetare arheologică (I)	53
Ioan IAȚCU, Tamilia-Elena MARIN, Descoperiri romane de pe valea Prutului: O reprezentare în bronz a zeiței Venus / Roman discoveries in the Prut Valley: A bronze representation of the goddess Venus	87
Celina GORA, Nicoleta CABA, Filip CIOBĂNAȘU, Valorificare prin cercetare și conservare: Cazul ansamblului de la Hilișeu-Crișan, județul Botoșani / Valorization through research and preservation. The case of the ensemble of Hilișeu- Crișan, Botoșani county	101
Voica-Maria PUȘCAȘU, Comentarii și observații privind rezultatele cercetărilor efectuate de arheologul Vlad Zirra în anul 1963 la mănăstirea Dragomirna / Comments and observations concerning the results of research carried out by archaeologist Vlad Zirra in 1963 at Dragomirna Monastery	113
Eduard RUSU, Muzica și puterea politică – o abordare conceptuală / Music and political power – A conceptual approach	133
Violeta-Anca EPURE, Stat și societate la Dunărea de Jos în percepția consulilor și voiajorilor francezi prepașoptiști. Fragmente de viață politică de la finele veacului al XVIII-lea și până la 1812 (I) / Etat et société au Bas Danube dans la vision des consuls et de voyageurs français avant 1848. Fragments de vie politique de la fin du XVIII^{ème} siècle jusqu’a 1812 (I)	155

Minola IUTIȘ, Răscoala din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan reprezentată în pictura românească din Muzeul de Artă din Iași / <i>The 1784 uprising lead by Horea, Cloșca and Crișan represented in the Romanian painting of the Art Museum in Iași</i>	175
Ștefan S. GOROVEI, Artur Gorovei, Neculai Beldiceanu. Artistul și omul. Un manuscris inedit / <i>Arthur Gorovei, Nicolas Beldiceanu. L'artiste et l'homme. Un manuscrit inédit</i>	187
Narcis Dorin ION, Neobosita victorie asupra trecutului. Convorbiri cu Olga Racoviță / <i>The relentless victory over the past. Conversations with Olga Racoviță</i>	225
Corneliu CIUCANU, Considerații privind România și problema Basarabiei în perioada interbelică / <i>Considerations regarding Romania and the issue of Bessarabia during the Interwar period</i>	257
Cristian SANDACHE, Școala românească în timpul guvernării legionare. Ministeriatul lui Traian Brăileanu. Secvențe / <i>The Romanian school during the Legionary governance. Traian Brăileanu's ministry. Sequences</i>	291
Remus TANASĂ, Siruni, fondul de la Arhivele Naționale și Securitatea / <i>Siruni, the National Archives fund and the Securitate</i>	299

Obituaria

ION T. NICULIȚĂ (27. 05. 1939 – 2. 01. 2022) (Alexandru BERZOVAN)	309
---	-----

Recenzii și note de lectură

Nicolae URSULESCU, <i>Civilizația Cucuteni și ariile culturale învecinate. O retrospectivă bibliografică</i> , Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2022, 591 p. și 11 figuri. (Maria-Cristina CIOBANU)	313
Adela KOVÁCS, Alexandru NECHIFOR, Constantin APARASCHIVEI, <i>Frumusețea transpusă în lut. Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, 380 p. (Senica ȚURCANU).....	317
Mugur ANDRONIC, <i>Fortificațiile Bucovinei de-a lungul timpului</i> , Suceava, 2021, 185 p. + 44 de ilustrații (Costică ASĂVOAIE).....	320
Narcis Dorin ION, <i>Florica. Vatra Brătienilor</i> , Muzeul Național Brătianu, Ștefănești, 2020, 420 p. (Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU).....	323

NEOBOSITA VICTORIE ASUPRA TRECUTULUI. CONVORBIRI CU OLGA RACOVIȚĂ

Narcis Dorin ION¹

Cuvinte cheie: *Petre P. Carp, Sevastia Carp, Petre P. P. Carp, Marie-Jeanne Soutzo, Alexandru-Anton Rosetti, Alexandru-Scarlat Rosetti, Nicolae Racoviță, Ruxandra Racoviță, Ioan Cantacuzino, Maria Mavros, Dimitrie A. Sturdza, Țibănești, Miclăușeni, București, Iași, Sibiu, moșie, parc, conac, cavou, bibliotecă, naționalizare, devastare, restituire*

Keywords: *Petre P. Carp, Sevastia Carp, Petre P. P. Carp, Marie-Jeanne Soutzo, Alexandru-Anton Rosetti, Alexandru-Scarlat Rosetti, Nicolae Racoviță, Ruxandra Racoviță, Ioan Cantacuzino, Maria Mavros, Dimitrie A. Sturdza, Țibănești, Miclăușeni, București, Iași, Sibiu, estate, park, manor, burial chamber, library, nationalization, devastation, restitution*

Interviul realizat în urmă cu două decenii – pe care îl prezentăm acum cititorilor anuarului „Cercetări Istorice”² – ne aduce în atenție povestea de viață a Olgăi Racoviță (24 mai 1915 - 27 noiembrie 2009), nepoata de fiu a marelui om politic conservator Petre P. Carp, fost prim-ministru al României, și descendentă a unor importante familii boierești (Suțu, Cantacuzino, Lahovary). Cu tatăl, Petre P. P. Carp (1886-1916), căzut

¹ Muzeul Național Peleş, SINAIA.

² Interviul cu regretata Olga Racoviță a fost realizat – alături de doamna Carmen Săndulescu, căreia îi mulțumim și aici – în ziua de 21 noiembrie 2002, în casa domniei sale din București, de pe strada Occidentului nr. 51. Mulțumesc colegei Gabriela Dascălu, pentru traducerea rezumatului în limba engleză, și colegului dr. Mircea-Alexandru Hortopan, pentru o primă lectură a articolului. Ilustrațiile din fototeca Muzeului Național al Literaturii din Iași (donație a urmașilor lui Nicolae P. Carp) au fost procurate prin amabilitatea domnului dr. Iulian Pruteanu-Isăcescu, căruia îi mulțumesc și pe această cale. Mai multe fotografii de epocă provin din colecția autorului, două sunt din colecția doamnei Ruxandra Racoviță (fiica eroinei interviului nostru, căreia îi mulțumesc și aici), iar două imagini sunt păstrate în fototeca Muzeului Național de Istorie a României (mulțumiri colegului dr. Cornel-Constantin Ilie). O serie de completări genealogice le-am preluat din arborele genealogic al familiei Carp, care va figura în volumul al IV-lea (în curs de apariție) al lucrării *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza. Mulțumiri domnului dr. Lucian-Valeriu Lefter, pentru ajutorul acordat în consultarea acestui material inedit.

pe front în vremea Marelui Război (1916), și mama, Marie-Jeanne Soutzo (1892-1941), recăsătorită și implicată într-o nouă viață (alături de cumnatul său, Nicolae Carp), micuța Olga Carp a fost crescută de bunica maternă, Sevastia Cantacuzino-Carp, a cărei amintire luminoasă a păstrat-o în timp, după cum observăm și din paginile ce urmează. În 16 octombrie 1933, Olga Carp s-a căsătorit, la conacul Moruzi din Vârful Câmpului (județul Botoșani), cu căpitanul Alexandru-Anton Rosetti (1913-1960), cu care a avut un fiu, Alexandru Scarlat Rosetti (1937-2018), inginer chimist. Din a doua căsătorie – încheiată la Iași, în 1 februarie 1942 –, cu inginerul Nicolae Racoviță (1913-1989), Olga Racoviță a avut o fiică, Ruxandra Racoviță, balerină și coregrafă în Franța, căsătorită cu istoricul Vlad Georgescu și, din 2003, cu Philippe Morel.

Spațiu al unei copilării și adolescențe fericite, conacul Carp de la Țibănești (județul Iași) este evocat cu nostalgie în aceste pagini de convorbiri, iar atmosfera specială a acelei reședințe boierești este reconstituită atât în vremurile bune, cât și după devastările ce au urmat intrării trupelor sovietice în țară, în 1944. Locuri istorice (castelul din Miclăușeni) și figurile aristocrate ce le înobilau odinioară se întrepătrund în amintirile Olgăi Racoviță cu dramele ce au urmat după 1948, când viața sa a devenit o neconținută luptă pentru supraviețuire, cu gândul doar la urmași și la viitorul lor. Rezultatul a fost biruința asupra trecutului, pe care Olga Racoviță a obținut-o în amurgul vieții.

Narcis Dorin Ion: *Mulțumindu-vă pentru amabilitatea de a avea această convorbire, vă propun, doamnă Olga Racoviță, să începem povestea vieții dumneavoastră chiar de la începuturi...*

Olga Racoviță: M-am născut la București în 1915, în Calea Dorobanți, în casa bunicului meu, ca primul copil al fiului său, Petre P. P. Carp³, care în 1916 cade pe frontul anti-german. Primii ani i-am petrecut în București și foarte mult la țară, la Țibănești, moșie lângă Iași⁴. Din primii ani nu îmi aduc aminte prea multe lucruri, numai faptul că eram foarte legată de băieții Sturdza, care erau veri primari cu mine și care locuiau în aceeași casă, pe Dorobanți, actualmente sediul Ambasadei Turciei⁵. Era o

³ Petre P. P. Carp (1 mai 1886, Iași - 20 octombrie 1916), primul fiu al lui Petre P. Carp și al Sevastiei Cantacuzino. A făcut studii militare în Germania, urmând cariera militară în armata română: sublocotenent (6 februarie 1908), locotenent (1 aprilie 1911), căpitan (1 aprilie 1916). A luptat în Primul Război Mondial, căzând în luptele de la Moghioruș (Magheruș), din Transilvania. Căsătorit la 10 aprilie 1914 cu Marie-Jeanne Soutzo (1892-1941), cu care a avut o fiică, Olga. A fost înmormântat alături de tatăl său, în cavoul familiei din parcul conacului de la Țibănești. Pe sarcofagul său este gravat următorul epitaf: „Inimă înaltă, minte luminată, nemărginită bunătate, voință de oțel. Toate s-au stins într-o clipă. A căzut ca un erou, apărându-și țara”.

⁴ Localitate din județul Iași, unde se află conacul construit în 1815 de postelnicul Ioan Carp, clădire supraetajată, la finele secolului al XIX-lea, de către omul politic Petre P. Carp.

⁵ Casa lui Petre Carp din București – situată pe Calea Dorobanților nr. 72 – a fost construită în 1893 după planurile arhitectului francez Paul Gottereau. Casa a fost vândută în 1922 lui George Negropontes. În 1931, casa a fost cumpărată de Ambasada Turciei, care își are sediul aici.

casă frumoasă, clădită de bunicul meu, de Petre Carp⁶, în 1882, dacă nu mă înșel, dintr-o dotă pe care o căpătase soția lui, Sevastia Cantacuzino⁷. Cu băieții Sturdza am rămas foarte legată toată viața mea. Întâi este doctorul Sandu Sturdza⁸, care a murit în anul 2000, după aia, Dimitrie⁹ și Ion Sturdza¹⁰, tatăl actualului arhitect Șerban Sturdza¹¹.

Cum vă amintiți copilăria petrecută la Țibănești?

După moartea tatălui meu, la Moghioruș, pe front, bunica paternă a preluat educația mea și ea este cea care m-a crescut, deoarece maică-mea s-a recăsătorit cu cumnatul ei, Nicolae Carp¹². Din acea căsătorie am trei frați, doi băieți¹³ și o fată¹⁴. Jumătate frați, numai după mamă și nu după tată, dar după tată eram veri primari, fiindcă el era unchiul meu. Copilăria la Țibănești a fost de neuitat¹⁵: acolo era o grădină frumoasă, o casă minunată, în care domnea o atmosferă ultracivilizată, se citea, se făcea muzică; în fine, era o viață de țară foarte, foarte plăcută. În momentul în care a trebuit să mă duc la școală, băieții Sturdza au plecat încetul cu încetul, unul câte unul, spre Germania, unde era stabilit tatăl lor, Alexandru Sturdza¹⁶. Eu am fost crescută mai mult

⁶ Petre P. Carp (29 iunie 1837 - 19 iunie 1919), scriitor și om politic conservator, membru al Societății Junimea, președinte al Partidului Conservator (1907-1912), prim-ministru al României (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901; 29 decembrie 1910 - 27 martie 1912). Căsătorit la Viena, în 3 mai 1873, cu Sevastia Cantacuzino, cu care a avut cinci copii: Petre, Ion, Elisabeta, Grigore și Nicolae.

⁷ Sevastia Cantacuzino (16 ianuarie 1853 - 11 noiembrie 1947), fiica lui Ioan Cantacuzino și a Mariei Mavros.

⁸ Medicul Alexandru (Sandu) Al. Sturdza (1909-2000), al doilea fiu al colonelului Alexandru D. Sturdza (1869-1939) și al Elisabetei Carp (1874-1963). Doctor în medicină, s-a căsătorit cu Elena (Nina) Vântu (1909-1998), cu care a avut un fiu, Alexandru Sturdza (n. 1946), căsătorit în 1970 cu arhitecta Floarea Elena Nicolaescu/ Niculescu.

⁹ Dimitrie Al. Sturdza (1910-1994, Germania), muzician, necăsătorit.

¹⁰ Ioan Al. Sturdza (1913-2005), arhitect, căsătorit cu pictorița Alexandra Maria Slătineanu.

¹¹ Șerban Sturdza (n. 14 septembrie 1947), arhitect, membru corespondent al Academiei Române (2010). Director executiv al Fundației Pro Patrimoni (2010) și președinte al Ordinului Arhitecților București (2014). Căsătorit cu arhitecta Doina Rădulescu. După anii 2000, domnul Șerban Sturdza a reușit să recupereze conacul de la Țibănești, pe care îl restaurează și unde a înființat un atelier de fier forjat și a organizat cursuri de restaurare a monumentelor istorice după metode tradiționale.

¹² Nicolae P. Carp (27 octombrie 1892 - aprilie 1978), fiul lui Petre P. Carp și al Sevastiei Cantacuzino. Jurist de profesie, s-a căsătorit prima dată cu cumnata sa, Maria-Ioana Soutzo (cu care a avut trei copii) și apoi, în 1952, cu Sabina Coandă (m. 1980). A fost proprietar al conacului și moșiei din Țibănești până în anul 1936, când – înglodat în datorii – le-a vândut sorei sale, Elisabeta Sturdza.

¹³ Nicolae N. Carp (n. 20 mai 1920, Țibănești - ?), inginer, căsătorit în 1956 cu Ileana Jienescu și, ulterior, cu Martha Morcovescu. Fără urmași. Fratele său a fost Petre N. Carp (10 iulie 1926, București), arhitect, căsătorit în Germania, unde locuiește și acum; ambii fără urmași.

¹⁴ Alexandrina (Alina) Carp (10 mai 1923, Țibănești - 1989), chimistă, căsătorită cu prof. univ. dr. doc. Valeriu M. Vântu (? - 1987).

¹⁵ Vezi și biografia romanțată a Olgăi Racoviță, la Henri de Grandmaison, *Olga sau întoarcerea la Țibănești*, roman, traducere din limba franceză de Doina Jela, București, Editura Vremea, 2018.

¹⁶ Colonelul Alexandru D. Sturdza (3 iunie 1869 - 28 septembrie 1939), fiul lui Dimitrie A. Sturdza

acasă, deoarece atunci nu se prea mergea la școală, la licee sau așa mai departe, la facultăți. Am fost crescută lângă bunică-mea, cu guvernante, cum era obiceiul pe vremea aceea, când băieții lucrau și fetele era bine să stea acasă și să se ocupe de gospodărie.

Deci, ați fost crescută cu guvernantă, în buna tradiție a vechii boierimi. Vă amintiți cum erau guvernantele de la Țibănești?

Da, ca în orice conac de țară, guvernantele ne creșteau. Acasă se învățau limbi străine, muzică, istorie, geografie, mai puțină matematică și chimie sau fizică, din care nici până azi nu pricep mare lucru. Desigur că îmi amintesc guvernantele mele, cum să nu? Eu aveam o guvernantă adorabilă, pe care o iubeam foarte tare, care se chema Augusta Hall și provenea din nordul Germaniei, din Mecklemburg-Schwerin. Pentru că acolo se născuse și este înmormântat Bismarck¹⁷, ea era o mare admiratoare a cancelarului german și întotdeauna ne povestea istoria Germaniei. De aceea, în fine, am fost crescută în admirația Imperiului German. A doua guvernantă a mea era o elvețiancă, care era pentru predarea limbilor franceză și engleză. O chema Augusta Burnand și era cu totul altfel decât fräulein Hall, nu vorbea foarte bine franțuzește, avea un accent destul de prost și noi – băieții Sturdza și cu mine – o cam necăjeam, fiindcă nu o găseam la înălțimea a ceea ce credeam noi că eram. De fapt, nu eram nici noi foarte extraordinari. În schimb, băieții, verii mei, au mers la școală în Germania, au făcut Liceul la Salem și eu am trăit lângă ei, dar nu în școală sau în liceu, ca să capăt diplome. Am avut foarte mulți prieteni nemți, am rămas în legătura cu ei încă de când aveam 16 sau 17 ani.

Vă propun să revenim la bunica dumneavoastră, descendentă a Cantacuzinilor.

Bunica mea era fata lui Ion Cantacuzino¹⁸ și a Mariei Cantacuzino, născută Mavros¹⁹. El candidase pentru Tronul Munteniei înaintea venirii regelui Carol I²⁰. Despre străbunii mei nu prea știu mare lucru, decât ce mi-a povestit bunica. Ele erau opt fete și, pot să vă spun numele lor, nu știu dacă vă interesează.

(25 februarie 1833 - 8 octombrie 1914) și al Zoei Cantacuzino (1847-1920). Căsătorit cu Elisabeta Carp (24 ianuarie 1874 - 9 iunie 1963), fiica lui Petre P. Carp și a Sevastiei Cantacuzino. Vezi biografia sa în volumul Petre Otu, Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, București, Editura Militară, 2011.

¹⁷ Otto von Bismarck (1815-1898), om politic, cancelar al Germaniei (1871-1890) și prim-ministru al Prusiei (1873-1890).

¹⁸ Ioan C. Cantacuzino-Măgureanu (23 ianuarie 1823 - 27 ianuarie/ 8 februarie 1882), fiul caimacamului Constantin Cantacuzino (1791-1879) și al Zoei Slătineanu (m. 1839). Om politic, pitar, serdar, clucer, agă, ministru al Justiției (1859, 1861, 1866) și al Cultelor și Instrucțiunii (1859, 1861). Președinte al Curții de Apel și al Curții de Casație. Căsătorit cu Maria Mavros, cu care a avut zece copii: Zoe, Maria, Paulina, Sevastia, Elisabeta, Constanța, Ion, Elena, Alina și Olga.

¹⁹ Maria Mavros (25 martie 1828 - 28 noiembrie 1902), fiica generalului Nicolae Mavros și a Sevastiei Suțu.

²⁰ Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (20 aprilie 1839 - 10 octombrie 1914), domnitor (1866-1881) și rege (1881-1914) al României.

Vă rog, e o pagină din istoria boierimii române.

Una era Pauline, cred că nu mai știe nimeni de ea, pentru că a murit foarte devreme. După aia era Maria²¹, care a fost căsătorită cu Mihai Sutzo, numismatul, și a murit de tifos exantematic. Alta a fost Constanța Cantacuzino²², o mare pianistă, o femeie foarte cultivată și bine văzută în epocă, căsătorită cu Romalo. După ea a venit Elena, căsătorită Sturdza²³, din altă ramură a Sturdzeștilor, fără copii. Apoi Alina Miclescu²⁴ și pe urmă, ultima, Olga Miclescu²⁵, după care mă cheamă și pe mine Olga, că mi-a fost nașă. Astea sunt surorile bunicii mele. De aceea, cele mai multe amintiri ale mele sunt legate de această familie Cantacuzinească, fiindcă am fost crescută de bunică-mea și astea erau rudele ei, surorile ei. Toții copiii aștia mișunau între noi, eram foarte legați unii de alții.

La conacul Mavros din Călinești mergeați?

La Călinești, în Prahova, nu, deoarece moșia și conacul îi rămăseseră profesorului Cantacuzino²⁶. Profesorul a avut doi băieți²⁷ care erau veri primari, natural, cu tatăl meu. Cu băiatul unuia dintre ei, pe care îl cheamă tot Ion²⁸ și care trăiește la Paris, am rămas foarte bună prietenă. Dar el este mai mult francez, decât român.

Profesorul Ion Mihai Cantacuzino, autorul monografiei Cantacuzinilor! Care, de altfel, vorbește perfect limba română.

Da, el e. Nevasta lui e franțuzoică și el e jumătate francez, după mamă, și altfel nu mai e mai nimic românesc în familie. Au făcut cariere acolo și s-au căsătorit cu străini.

²¹ Maria Cantacuzino (28 iunie 1848 - 11 aprilie 1892), căsătorită în 16 februarie 1869 cu numismatul Mihail Sutzu (12 februarie 1841 - 3 iulie 1933), inginer, arheolog, guvernator al Băncii Naționale, membru al Academiei Române. Este înmormântată la moșia Cantacuzinilor din Călinești (comuna Florești, județul Prahova).

²² Constanța Cantacuzino (17 februarie 1857 - 1948), căsătorită în 30 ianuarie 1885 cu Raoul Romalo, de care a divorțat în 1896. Fără copii.

²³ Elena Cantacuzino (1866 - 4 noiembrie 1944), căsătorită în 7 iulie 1885 cu inginerul Constantin Sturdza (m. 2 iulie 1899).

²⁴ Alina Cantacuzino (1868 - 17 ianuarie 1919), căsătorită în 10 ianuarie 1887 cu Jean Miclescu (1857-1920), proprietarul conacului din Călinești (județul Botoșani). Au avut patru copii: Radu, Ioan, Maria și George Miclescu.

²⁵ Olga Cantacuzino (1869 - 12 iunie 1931), căsătorită în 16 ianuarie 1893 cu ofițerul George Miclescu (1867-1940), colonel, atașat militar la Paris. Fără urmași.

²⁶ Ion (Jean) Cantacuzino (13/ 25 noiembrie 1863 - 14 ianuarie 1934), medic și microbiolog, reputat savant, fondatorul Institutului de Bacteriologie din București, profesor universitar, membru al Academiei Române. Om politic, ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale în guvernul condus de Nicolae Iorga (18 aprilie 1931 - 5 iunie 1932).

²⁷ Din căsătoria cu Elena Balș (1866-1945), profesorul Ion Cantacuzino a avut doi fii: Jean (1897-1985), inginer, și Alexandre (1901-1980), medic.

²⁸ Ion Mihai Cantacuzino (n. 15 decembrie 1933), fiul lui Alexandre Cantacuzino și al Marianeii Labeyrie, cercetător și profesor universitar în Franța. Căsătorit cu Anne Marie Szekely (cu care are doi copii: Marianne și Pierre) și, ulterior, cu Danièle Ricard (cu care are un fiu, Nicolas Olivier).

E de remarcat că toți cei care se căsătoresc și au copii acolo se despart de țară. Adică, după o generație, nu mai vorbesc românește, nu mai sunt legați așa cum sunt legați cei care rămân în țară. La mine, fiica mea și cu nepoata mea²⁹, fata fiului meu, au plecat în străinătate și au copii acolo, iar eu am rămas aici, cu fiul meu și cu nepotul meu³⁰. Deci, fetele au plecat, băieții au rămas și, de fapt, în toate familiile noastre, foarte mulți au plecat din țară.

Revenind la Ion și Maria Cantacuzino, trebuie spus că, pe lângă cele opt fiice, au avut și un fiu, celebrul savant bacteriolog Ioan Cantacuzino.

Exact. După opt fete s-a născut și un băiat care a fost profesorul Cantacuzino, fondatorul Institutului „Cantacuzino” din București. Vreau să vă povestesc cam care era părerea, pe vremea aia, despre meserii: când Jean Cantacuzino a vrut să devină medic, toată familia s-a revoltat și i-a spus: „Cum e posibil ca unul dintre noi să devină medic?”. Atunci, deveniai ofițer sau, dacă nu, te ocupai de moșie. De aceea, Maria Cantacuzino și-a cumpărat o casă la Paris, pe care am căutat-o când am fost în capitala Franței și am găsit-o. Aici s-a instalat cu fiul ei, în timpul în care el și-a făcut studiile, nevrând să-l lase în atmosfera de desfrâu care se credea că exista în Franța. Bunica mea era o femeie excepțională, foarte cultivată, știind perfect franțuzește, nemțește și englezește. Între surori, ele vorbeau grecește, pentru că mama lor era grecoaică și când nu voiau să înțelegem noi, copiii, ceva, vorbeau greaca. Și chiar acum mai știu câteva cuvinte pe care le învățasem atunci. Eu n-am fost crescută de maică-mea și bunica Sevastia s-a ocupat de mine, când eram vara în țară, pentru că iarna eram întotdeauna în Germania, unde îl regăseam pe unchiul meu, Alexandru Sturdza.

Pe bunicul Petre Carp vi-l amintiți?

Petre Carp a murit în 1919 la Țibănești. Eu eram copil mic încă, aveam 4 ani și, prin urmare, am foarte puține amintiri. Mi-aduc aminte că noi, cei mici – Ionel Sturdza, vărul meu cel mai mic, care avea cu doi ani mai mult decât mine – mergeam întotdeauna în dormitorul bunicului și căpătam bomboane. Firesc, nouă ne era foarte frică de acest bătrân cu mustață mare, cu voce groasă, care nu prea aprecia țipetele și zgomotele pe care le faceau toți copiii în jurul lui. Bunică-mea, în schimb, care a murit în '47, deci mult mai târziu, a prins, săraca, și Al Doilea Război Mondial. În Primul Război Mondial își pierduse fiul, pe taică-meu, și era foarte pasionată de politică, era foarte interesată de tot ce se întâmpla în țară și în lume și ne povestea și nouă, nepoților.

Cum era viața la conacul bunicilor, în vremurile bune de la Țibănești?

²⁹ Raluca Rosetti (n. 2 februarie 1968), fiica lui Alexandru Scalat Rosetti și a Ancăi Petroniu. Căsătorită cu Radu Ambrosie.

³⁰ Alexandru Rosetti (n. 20 august 1971), fiul lui Alexandru Scalat Rosetti și al Ancăi Petroniu.

Casa de la Țibănești fusese o casă mai joasă la început, cu două caturi³¹, iar bunicul, după nașterea copiilor lui – patru băieți și o fată –, adăugase un al doilea etaj peste parter. Etajul de sus era stăpânit numai de gloata asta de copii despre care am vorbit și, în noua generație, de nepoți, cum era o altă fată a lui Grigore Carp³². La nivelul al treilea al conacului, eram noi, nepoții, cu guvernantele, iar jos se petrecea viața familială și toată lumea mânca împreună. Bunicii erau foarte stricți cu noi, n-aveai voie să vorbești la masă, iar noi nu îi cunoșteam prea bine, fiindcă trăiam mai mult cu guvernantele.

Ce ne puteți spune despre familia mamei dumneavoastră?

Maică-mea³³ era o femeie fină și cultivată, care provenea dintr-o familie fanariotă, Sutzo. De fapt, ei erau greci, creștini, instalați într-o suburbie a Constantinopolului, erau negustori bogăți, cultivați, foarte apreciați de către turci. Dat fiind că aveau mulți bani, dintre familiile fanariote, sunt câțiva care au venit în țară și au devenit Domni în Moldova și în Muntenia. Deci, din partea mamei am în familie doi domnitori: unul în Moldova și în Muntenia³⁴, în același timp, și unul numai în Moldova³⁵. Mihai Vodă Sutzo este unul dintre cei mai cunoscuți domni fanarioți. În București este o casă

³¹ Moșia Țibănești a fost cumpărată de la vistiernicul Enachi, în anul 1646, de către armașul Carp Lungul, care în 1658 a vândut-o vistiernicului Necula Manos, de la ai cărui urmași a ajuns, în 1750, în posesia lui Nicolae Gherghel. Moșia a fost răscumpărată în anul 1771, de la Nicolae Gherghel, de către Gheorghe Carp, diac de Vistierie și viitor ban (1802), care a construit aici o casă și o biserică, lăsate moștenire, în 1802, fiului său Ioan Carp, sluger, ispravnic și postelnic (1841), care a construit conacul actual și biserica (începută în 1835 și sfințită în 1849, pe cheltuiala fiilor săi). Vezi Mircea Ciubotaru, Lucian-Valeriu Lefter, *Ctitoriile de pe Valea Șacovăului ale neamului Carp*, în *Monumentul*, XIV, volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, Editura Doxologia, 2013, p. 185-187.

³² Grigore P. Carp (29 iunie 1888, Sinaia - 8 august 1971, București) s-a căsătorit prima dată, în 18 aprilie 1915, cu Ioana Cantacuzino (de care a divorțat; au avut o fiică, Ioana, născută în 1917). S-a recăsătorit în 15 mai 1921 cu Maria Cristina (Kita) Cerkez (8 decembrie 1895 - 4 aprilie 1985), cu care a avut două fiice: Elena [Ileana; 9 aprilie 1922 - 23 octombrie 2011; căsătorită cu Sandu Negri (27 iulie 1913 - 30 august 1985)] și Maria [Mitzis; 13 februarie 1925 - 30 octombrie 2010; căsătorită cu Radu Slătineanu (28 august 1923 - 10 septembrie 1986)].

³³ Marie-Jeanne Soutzo (Suțu; 1892-1941), fiica lui Dimitrie Soutzo (Suțu; 1861 - iunie 1933) și a Zoei Lahovary. În mormântată în cavoul familiei Carp de la Țibănești.

³⁴ Mihail I „Draco” Suțu (1730-1803, Constantinopol) a domnit în Țara Românească de trei ori (5/ 17 iulie 1783 - 26 martie/ 6 aprilie 1786; martie 1791 - 30 decembrie 1792/ 10 ianuarie 1793; 7/ 9 octombrie 1801 - 10/ 22 mai 1802) și o dată în Moldova (30 decembrie 1792/ 10 ianuarie 1793 - 25 aprilie/ 6 mai 1795). Căsătorit cu Sevastița Callimaki, cu care a avut șapte copii. Nepotul său Nicolae (1787-1851) – fiul lui Grigore Suțu și fratele mai mic al domnitorului Mihai II Suțu – a fost străbunicul Mariei-Jeanne Suțu, mama Olgăi Racoviță. Linia de succesiune este următoarea: Mihai I Suțu Vodă – Grigore – Nicolae – Othon – Dimitrie – Marie-Jeanne – Olga Racoviță.

³⁵ Mihai II Suțu (1784 - 12 iunie 1864), fiul lui Grigore Suțu și al Elisabetei Dudescu, nepot al domnitorului Mihail I Suțu. A fost ultimul domnitor fanariot al Moldovei (12/ 24 iunie 1819 - 29 martie/ 10 aprilie 1821). Căsătorit cu Roxana Caradja, cu care a avut șapte copii (Ioan, Grigore, George, Elena, Constantin, Maria și Roxana). Deputat și senator în Parlamentul grec, ministru plenipotențiar al Greciei la Paris (1832).

frumoasă³⁶, vis-à-vis de biserica Colțea, unde este acum Muzeul de Istorie a Municipiului, care este o clădire făcută de bunicii și străbunicii mei din partea mamei.

Pe bunica maternă v-o amintiți?

Sigur că da. Bunică-mea după mamă era născută Lahovary³⁷, era fata lui Alexandru Lahovary³⁸ și avea o mamă tot Sutzulească³⁹, adică, de pe partea mamei, sunt trei sferturi fanariotă și, deci, de origine grecoaică, prin Lahovărești și prin Sutzești. Mama tatălui meu era Sevastia Cantacuzino, fata lui Ion Cantacuzino, și ea m-a marcat cel mai mult în viață, pentru că mi-a fost educatoare, ca să zic așa, toata viața ei.

Cum era atmosfera din casa de la țară?

Atmosfera la țară era foarte plăcută, liniștită, cultivată. Bunicul avea o bibliotecă mare, frumoasă, cu mii de cărți și reviste, care veneau la Țibănești prin poștă. Telefon nu aveam, aparat de radio și televizor, natural, nu existau. Și atunci, tot refugiul erau numai cărțile și cultura pe care ne-o dădeau persoanele care erau atribuite să facă acest lucru.

Vă mai amintiți ce cărți citeați la Țibănești?

Ce cărți? Citeam foarte multă istorie și tot Guizot⁴⁰, toată literatura franceză, piesele de teatru ale lui Molière⁴¹, scrierile lui Jean Jacques Rousseau⁴², foarte multă cultură. Întodeauna s-a spus în istoria Țării Românești că Petre Carp a fost un germanofil, că era oarecum pro-neamț. De fapt, el și bunica mea spuneau întodeauna că ei nu erau germanofili, ci erau rusofobi, adică erau în contra rușilor și, natural, și a turcilor și nu aveau nimic de a face cu germanofilia pe care noi acum ne-o închipuim că a fost a lui tata-mare. El era băiat de boier de țară, taică-său⁴³ și familia lui nu erau boieri

³⁶ Palatul Suțu din București, construit între anii 1833-1835 de postelnicul Costache Suțu (1799-1875), după planurile arhitecților Johann Veit și Konrad Schwink. Moștenit de fiul său, Grigore Suțu (1819-1893), celebru în epocă prin balurile pe care le organiza, împreună cu soția sa, Irina Hagi-Mosco (1830-1891), în reședința din centrul Capitalei, pe care a transformat-o în interior, în 1862, cu ajutorul sculptorului Karl Storck.

³⁷ Zoe Lahovary (1869-1964) nu era fiica omului politic Alexandru Lahovary, ci a magistratului Grigore I. Lahovary (1835-1905) și a Smaragdei C. Sutz (martie 1840 - 25 februarie 1923). Din căsătoria cu Dimitrie Sutz, Zoe Lahovary a mai avut un fiu, Sergiu (1893-1954), colonel, căsătorit cu Alexandrina Burski.

³⁸ Alexandru Lahovary (1841-1897), fiul lui Nicolae Lahovary și al Eufrosinei Iacovachi. Om politic, ministru în mai multe rânduri. Căsătorit cu Simona Ghermani.

³⁹ Părinții Smaragdei C. Sutz au fost Maria Sevastița Ghika (1819-1842) și Constantin Sutz (1804-1892), mare logofăt (1851) și ministru de Finanțe (1856) al Țării Românești.

⁴⁰ François Guizot (1787-1874), istoric, orator și om politic francez. Prim-ministru al Franței (1847-1848). Membru al Academiei franceze (1836).

⁴¹ Jean-Baptiste Poquelin, zis Molière (1622-1673), celebru scriitor francez de teatru, maestru al satirei comice.

⁴² Jean Jacques Rousseau (1712-1778), filosof și scriitor elvețian, mare gânditor al Iluminismului.

⁴³ Petre (Petrachi) Carp (1803 - 24 martie 1874), fiul comisului Ioan Carp (? - 7 februarie 1841) și al Saftiei Pătrașcu. A fost comis, judecător la Judecătoria din Vaslui (1824), spătar (1839) și a moștenit moșia Țibănești de la tatăl său. S-a căsătorit cu Smaranda Radu (m. 1876, la Odessa), cu care a avut trei fii: Gheorghe (n. 1836), Petre, celebrul om politic, și Grigore. În vremea lui Petre Carp, la mijlocul secolului al XIX-lea, moșia

mari, dar erau boieri de țară și foarte aproape de curțile de la Iași și din București⁴⁴. Străbunicii mei Carp au avut un singur băiat, Petre, pe care l-au trimis, la vârsta de 12 ani, la Viena. Bunica îmi povestea că, pe vremea aia, se pleca cu caleașca de la Iași și se mergea prin Polonia spre Occident. După aia, el a trecut la Bonn, unde a fost student la una dintre cele mai mari bresle studențești care se chema Borussia, unde a studiat istoria și politica. Când am fost în Germania, după Război, m-am dus la Bonn, am căutat în arhivele de acolo și l-am găsit în 1853 cu licența și notele cele mai mari ale tânărului de la Iași. Cariera lui politică din țară o cunoaște toată lumea. De alminteri, există o carte despre el, scrisă de Gane⁴⁵, o carte foarte bună, în care personalitatea lui Petre Carp e foarte bine redată.

Din câte știu, Constantin Gane a studiat, pentru redactarea monografiei, documentele din arhiva familiei Carp de la Țibănești.

Exact, la Țibănești era un sertar întreg cu scrisori ale bunicului. Asta îmi aduc foarte bine aminte. În '37, bunică-mea a contactat mulți oameni care-l cunoscuseră pe bunică-meu și nimeni nu a avut nici curajul, nici puterea, nici voința – mă rog, nu știu cum să-i zic – să scrie despre el. Atunci, ea l-a angajat pe Gane, care a scris această carte, plătit. A venit la Țibănești și i s-a dat un colțișor, unde lucra de dimineața până seara, în același timp cu bunică-mea. Adică ea îl dirija și toată epoca tinereții bunicului meu la Viena și alte capitole despre acele vremuri sunt scrise de bunică-mea. Dacă o să citești cartea ai să vezi o diferență în momentul în care intervine Gane cu toate discursurile lui din Parlament și cu fragmentele din ziare. Acelea sunt absolut autentice, fiindcă el, fiind romancier, voia să facă ceva mai romantic din treaba asta, dar bunică-mea îl tot potolea. Îi zicea: „Dom'le, eu vreau să devină ca un fel de document corect, nu numai literar, dar și istoric, al vieții unui om. Nu să vii să îmi spui povești...”. De aceea, în carte nu se vorbește nici de nevastă-sa, nici de copii, nici de familie, pentru că n-a vrut ea. A spus: „Dom'le, asta este o carte serioasă despre personalitatea unui om care a avut o inteligență foarte specială și o pasiune pentru țară”. De-aia, întotdeauna când lumea mă întreabă de bunic, mult mai mult decât știu eu e cartea, care redă exact imaginea lui P. P. Carp.

Vă amintiți ce documente i s-au pus la dispoziție lui Constantin Gane?

Țibănești avea o suprafață de 5.030 de fâlcii (peste 7.200 ha), din care, la reforma agrară decretată de Alexandru Ioan Cuza, 432 de fâlcii au fost împărțite țăranilor. Vezi Andrei Popescu, *Petre P. Carp la Țibănești*, București, f. e., 2020, p. 36.

⁴⁴ Despre ctitoriile boierilor Carp din județele Iași și Vaslui, vezi Mircea Ciubotaru, Lucian-Valeriu Lefter, *loc. cit.*, p. 173-190.

⁴⁵ C. Gane, *P.P. Carp și rolul său în istoria politică a țării*, vol. I-II, București, Editura Ziarului „Universul”, 1936, 430 p. + 603 p.; ediția a II-a, 1937; volumele au fost reeditate anastatic în 2010, la Editura Tipografia Moldova din Iași.

Îmi amintesc de scrisoarea de condoleanțe a reginei Maria⁴⁶. Când a murit bunicul meu, regina a scris bunicii mele o scrisoare care e foarte frumoasă și care se găsește în cartea lui Gane⁴⁷. Originalul l-am avut în mână, dar ... s-a pierdut la Țibănești, împreună cu toate actele, în timpul războiului. Atunci am plecat de sub bombardamente și nu te mai gândeam la documente, te gândeam să scapi cu viață. La Țibănești s-a distrus tot, absolut tot. Eu nici nu mai vreau să mă duc acolo, e așa un dezastru, e ceva îngrozitor.

Ce ne puteți spune despre copiii bunicului dumneavoastră?

Bunicii au avut o fată și patru băieți. Prima din seria asta de cinci copii era fata, Elisabeta. Apoi au venit băieții. Primul a fost Ion⁴⁸, care era diplomat; al doilea taică-meu, Petre, care a murit pe front la 30 de ani, eu de-abia mă născusem; după aia au apărut Grigore și Nicolae.

Vă mai amintiți ce lume venea la conacul din Țibănești?

⁴⁶ Maria de Saxa-Coburg și Gotha (29 octombrie 1875 - 18 iulie 1938), regina României (1914-1938).

⁴⁷ „Scumpă Doamnă Carp,

Glasul meu îți va răsunca de dincolo de mormânt; totuși, e un glas care trăiește, un glas care, în clipa când o astfel de nenorocire te-a ajuns, nu poate să rămâie mut. Ai avut mai mult decât partea D-tale de durere și, deși ne-a despărțit o crudă deosebire de păreri, niciodată n-am încetat de a mă gândi la D-ta și la durerea D-tale.

În primăvara 1917 m-am dus la Țibănești să văd bolnavii de febră tifoidă și am depus în numele D-tale un mănunchiu de lăcrămioare miroitoare pe mormântul lui Petre al D-tale, gândind că, poate ca și mine, plângi că nu poți vedea un mormânt care ți-este scump.

Știu că cel al cărui doliu îl porți acum ne-a privit cândva ca fiind nenorocirea țării sale. Eram foarte măhniiți că un vechiu prieten de altădată să fi cerut surghiunul nostru, dar am știut întotdeauna că bărbatul D-tale este credincios convingerilor sale. El era un luptător și noi îi stăteam în cale. Avea de ales între țara lui și noi; de aceea, trebuia să fim jertfiți. Cu firea sa, îmi închipui că nu se putea gândi altfel. Dar deseori, când vorbeam împreună, Regele și Eu, ne spuneam: Carp, cel puțin, trăiește după convingerile sale; nu te poți supăra pe el, el crede că suntem nenorocirea țării sale.

Mai târziu, când s-a întors norocul, când visul României a fost realizat, Ne gândeam că poate bărbatul D-tale nu mai e supărat pe Noi, fiindcă tot ceea ce crezuse el se surpase și tot ceea ce crezusem noi se înfăptuise. Dar, firește că n-am știut niciodată ce gândea el despre toate aceste. Eu, care foarte îndeosebi eram combătută de el, am păstrat totuși un colț din inima Mea pentru bătrânul, cinstitul gentleman, care mi-a spus în viață deseori adevăruri.

Acum e în pace. Aibă Domnul sufletul său și să-ți dea D-tale curaj și resemnare pentru a îndura această despărțire, care te va lăsa nemărginit de singură.

Îți trimit toată simpatia Mea, primește-o de la femeie la femeie, căci toți am pățimit și durerea nivelează multe lupte, deschide multe porți.

Să te aibă Domnul în paza lui.

MARIA

25 iunie 1919". (C. Gane, *P.P. Carp și locul lui în viața politică a țării*, vol. II, p. 585-586, cu reproducerea în facsimil a scrisorii redactate în limba engleză).

⁴⁸ Ioan P. Carp (1876-1960, Canada), diplomat, consul, ministru plenipotențiar la Ankara. Căsătorit la Bușteni, în 19 martie 1900, cu Ana Boerescu, cu care a avut doi copii: Petre (1904 - 6 septembrie 1973) și Ioan (1905 - 5 iunie 1919).

Nu prea venea multă lume, pentru că bunicii mei nu erau foarte accesibili, ca să zic așa. Erau, mai cu seamă, cu familia, cu prietenii de-ai lor, străini nu prea invitau la țară. Se făcea, o dată pe an, o mare vânătoare la Țibănești⁴⁹, unde venea și regele Ferdinand⁵⁰, dar unde bunică-mea nu mergea niciodată. Mergea numai Frau Katrin, doamna care se ocupa de gospodăria noastră, ea încălzea casa, se ocupa de mese. Era altă străină care lucra la noi în casă, fiindcă tot personalul era străin. Bunica mea nu mergea niciodată la vânători. Dar erau vânători cunoscute, unde bunicu-meu își aduna prietenii politici, dar unde doamnele nu aveau niciun fel de acces, nu se prea amestecau, băieții erau între ei și doamnele între ele. Masa era foarte simplă, întotdeauna mămăligă, și acum o mai văd pe masă, așa, caldă, când se pune la masă, vin roșu, vin alb, care venea de la vie. Totul se producea la moșie, nu se cumpăra absolut nimic. Se făcea sfeclă și căpătam lăzi întregi bleu, le văd și astăzi, apoi erau rafturi de zahăr, kilograme întregi, alături de mierea de albine produsă de stupii noștri. Nu se cumpăra absolut nimic.

Ce s-a întâmplat cu casa de la Țibănești după război?

Când am plecat, am lăsat-o mobilată complet. Erau două piane mari, un Bechstein superb în salonul mare, 36 sau 38 de covoare, nici nu mai știu câte erau exact. Casa era complet montată, numai argintăria am scos-o și am luat-o cu noi. Restul a rămas pe loc și, după ce ne-am întors, în '44, am mai mers încă trei-patru ani la Țibănești, până în primăvara lui '49, când au fost luate moșiile toate, dar atunci casa era deja aproape goală.

Cine devastase conacul? Rușii?

Nu, nu, nu! Populația.

Localnicii din Țibănești?

Nu se știe. Chiar după '44, o dată m-am plimbat prin sat și biblioteca noastră nu mai exista. Era o bibliotecă foarte mare, cu peste 2.000 de cărți, cu legături foarte frumoase, cu titluri aurite. Am văzut în sat cum țăranii din sat își făcuseră opinci din copertile cărților noastre, fiindcă pielea era foarte bună. Astfel atunci vedeai poeziile lui Goethe sau filozofia lui Klopstock⁵¹ sau a lui Herder⁵² transformată în opinci cu care umblau sătenii. Noi eram totdeauna foarte mirați cum de pielea aia era așa de bună că putea să se transforme în pantofi. Nu numai că volumele se transformaseră în opinci, dar că ele rezistau. Chiar băieții Sturza spuneau: „Uite, dom'le, ce piele extraordinară întrebuințau nemții ca să dea premii, cu care acum putem umbla și pe ploaie!”. Țsta e un episod mai caraghios, dar foarte trist! La Țibănești acum e un dezastru. Nu mai e

⁴⁹ Vezi și Andrei Popescu, *op. cit.*, p. 74-78.

⁵⁰ Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (1864-1927), rege al României (1914-1927).

⁵¹ Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803), poet german.

⁵² Johann Gottfried von Herder (1744-1803), celebru filosof, teolog și poet german.

nimic din superba gospodărie a bunicilor, făcută cu pasiune și cu dragoste. Acum este o casă mare, fără niciun fel de posibilitate de existență.

De ce?

Pentru că s-a furat absolut tot. Nu mai e nimic, când te uiți la casă nici ferestre, nici uși nu mai sunt. Nici nu mai îmi vine să mă duc, deși acolo sunt mormintele predecesorilor: e maică-mea, e taică-meu, e bunică-mea, pe care am adus-o în 1947, e bunicul meu, e tot neamul meu. În parcul conacului o capelă foarte frumoasă, clădită în 1937 de bunică-mea, cu un arhitect neam⁵³. Are o foarte frumoasă boltă și două sarcofage superbe copiate din Italia, în care sunt înmormântați bunicul meu și taică-meu⁵⁴. La cimitirul Bellu, Zoe Sturdza⁵⁵ a făcut un sarcofag absolut identic lui Mitiță Sturdza.

Înțeleg că dezastrul s-a produs, mai ales, după 1990!

Da. După '90, nu înainte! Eu am fost în '91 și casa era în perfectă stare. Chiar m-am bucurat ca mai erau și ușile, foarte frumoase, comandate la Viena, dar și niște sobe mari, frumoase. M-am bucurat că toate erau încă pe loc. Și acum nu mai e nimic. În 10 ani de zile s-a furat tot, s-a luat tot! Nici nu mai este interesantă, fiindcă n-avem banii suficienți ca să o reparăm, ca să refacem ceva, așa că locul nu mai are niciun fel de viață. Din păcate! Numai dacă o instituție de stat ar prelua casa, dar nici nu poți să o dai, fiindcă nu-i a ta. E o casă care e revendicată, dar nu-i dată înapoi.

A cui este acum?

A statului.

În conac a fost un spital sau o școală?

Nu, nu, ce spital!? E gol! Nu poți să stai deloc, fiindcă nu-i nimic. Sunt doar ziduri rase.

Din parc s-a mai păstrat ceva?

Ah, nu, nu! E un dezastru. Nu mai e absolut nimic, absolut nimic! Imaginați-vă că moșia era în plin centrul satului, care se dezvoltă și devine tot mai mare. Bunicul făcuse și spital, și judecătorie, crease un nucleu de mică intelectualitate acolo⁵⁶. Și acum,

⁵³ Doamna Olga Racoviță infirmă, astfel, legenda potrivit căreia cavoul Carp de la Țibănești ar fi fost construit după planurile arhitectului Gustave Eiffel. Vezi Henri de Grandmaison, *Olga sau întoarcerea la Țibănești*, Ilustrații, plașa I.

⁵⁴ Sarcofagele din cavoul de la Țibănești au fost realizate după modelul celui al lui Scipio Barbatus, din cavoul familiei Scipio de pe Via Appia din Roma, monument funerar aflat acum la Muzeul din Vatican.

⁵⁵ Zoe Cantacuzino (1847 - 6 noiembrie 1920), fiica lui Ioan Cantacuzino și a Mariei Mavros. S-a căsătorit, în 7 ianuarie 1867, cu Dimitrie (Mitiță) A. Sturdza-Miclăușeni (10 martie 1833 - 8 octombrie 1914), om politic, președinte al Partidului Național Liberal, prim-ministru al României (1895-1896, 1897-1899, 1901-1904, 1907-1908), secretar general, președinte și donator al Academiei Române.

⁵⁶ În 1874, Petre P. Carp a preluat administrarea moșiei Țibănești de la tatăl și unchiul său. După două decenii, în 1893, omul politic declara: „Când a murit tatăl meu, am găsit administrația cam după moda veche. Cinci ani de zile n-am făcut decât a cheltui aproape două sferturi din venit, în îmbunătățiri și în datorii care s-au urcat până la 200.000 de franci. Care a fost rezultatul? Astăzi moșia mea, fără a face noi achizițiuni, are un venit

în mijlocul satului e clădirea asta în paragină. Totul e absolut în paragină. Și la Miclăușeni e tot așa, dar acolo casa nu a fost distrusă în halul ăsta. Țibăneștiul trebuie donat, înainte să se dărâme!

După naționalizare, a urmat revenirea la București și începerea unei „noi vieți”.

Eh, în '49 s-a luat tot. Era în martie '44, eu eram la Iași, am plecat atunci cu băiatul, care avea 7 ani, și cu fetița, care avea 2-3 zile. Rușii erau pe Prut, la 16 kilometri de Iași, se bombardase Stâncă lui Rosetti-Roznovanu⁵⁷ și se povestea în Iași că nu mai exista castelul faimos. Atunci m-am îmbarcat cu doi copii, cu două doamne care se ocupau de ei, în fine. Am venit în București, unde avusesem grijă să avem deja o locuință.

Casa din Calea Dorobanților nu o mai aveți!

Nu, deoarece a fost vândută în '22 de către moștenitorii bunicului meu. De la ei a cumpărat-o familia Negroponte. Fiindcă taică-meu murise înaintea bunicului meu, eu eram a cincea moștenitoare și am moștenit averea direct de la bunicul meu. Astfel, a cincea parte a casei a fost a mea și Negropontii mi-au dat atunci niște silozuri la Constanța, cu care nu am știut niciodată ce să fac. În '48 sau '49, m-am dus acolo și m-am mirat ce mari erau, dar în loc să fie pe marginea mării și să fie ocupate cu recoltele – că se închiriau ca să depui marfa –, erau foarte retrase și niciodată nu reușeam să închiriez silozurile, fiindcă recoltele nu erau așa de mari ca să ajungă până la mine. Atunci le-am vândut și am trimis banii doamnei Augusta Hall, care mă crescuse. Ea se afla în Germania, era bătrână, nu mai avea bani, pentru că și la ei trecuse războiul, și atunci silozurile mele s-au transformat într-un mic ajutor în Germania. Asta a fost a cincea parte din casa din Dorobanți!

La mijlocul deceniului al IV-lea al veacului trecut, viața vi s-a schimbat, prin căsătoria cu Alexandru Rosetti. Cum l-ați cunoscut?

Într-o vară – asta se petrecea în 1933 – mi-am cunoscut primul soț, Alexandru Rosetti⁵⁸, care era și un fel de văr de-al meu, a cărui mamă era o Moruzi⁵⁹. Ne-am

aproape indoit decât acela pe care îl avea când a murit tatăl meu, și datoriile sunt plătite”. În preajma Primului Război Mondial, moșia Țibănești avea o suprafață de 5.113,03 ha, din care, în 1919, au fost expropriate 1.530 ha și 98 ari. Ulterior, suprafața expropriată a crescut la 1.853,58 ha, familia Carp rămânând cu o proprietate de 3.259,45 ha, din care 2.269,77 ha erau acoperite cu păduri. Cf. Andrei Popescu, *op. cit.*, p. 38-39.

⁵⁷ Castelul de la Stâncă (comuna Victoria, județul Iași) a fost construit în 1630 și refăcut la începutul secolului al XIX-lea de marele vistiernic Iordache Rosetti-Roznovanu (1764-1836). Familia Rosetti-Roznovanu deținea în această reședință prețioase colecții de mobilier și obiecte de artă decorativă, dar și o foarte valoroasă bibliotecă și arhivă documentară. Situat pe linia frontului, castelul Roznovanilor a fost distrus în urma bombardamentelor sovietice din primăvara anului 1944.

⁵⁸ Alexandru-Anton Rosetti (13 iulie 1913 - 30 noiembrie 1960), fiul lui Scarlat Rosetti (15 februarie 1868 - 1 octombrie 1944) și al Aglaei D. Moruzi. A absolvit Școala Militară de Cavalerie din Sibiu (1930-1932), cu gradul de sublocotenent (1 iulie 1932). S-a căsătorit prima dată cu Olga P. Carp (cu care a avut un fiu, Alexandru Scarlat) și, apoi, cu Ana Emanuela (Manella) Lahovary (1921-1994), cu care a avut două fiice: Emanuela Elena (Manola) și Maria-Anca (Marina).

⁵⁹ Aglae D. Moruzi (14 aprilie 1875 - 28 ianuarie 1938, Vârfu Câmpului, Botoșani), fiica generalului Dimitrie Moruzi („Cneazul”; 1847-1916) și a Smarandei Cantacuzino (1848-1925). S-a căsătorit la conacul

cununos, am plecat la Sibiu, unde el făcea Școala de Aplicație a Cavaleriei și unde, în 1937, s-a născut fiul meu, Alexandru Scarlat Rosetti⁶⁰. În timpul statului meu la Sibiu, am avut relații foarte plăcute și agreabile cu familiile săsești de acolo, eu vorbind bine nemțește și ei apreciind acest lucru. Au fost niște ani foarte plăcuți. În '39, când s-a văzut spectrul războiului că se întinde asupra țării, noi am plecat din Sibiu și am venit în București, unde ne-am instalat. Soțul meu era ofițer de stat major și la izbucnirea războiului a plecat, natural, pe front, iar eu m-am retras cu băiatul meu, care atunci avea doi ani, cu bunică-mea, Sevastia Carp, cu doamna Elisabeta Sturdza și cu Constanța Cantacuzino, sora ei, la Țibănești, unde ne simțeam mai la adăpost. După doi sau trei ani de război, am divorțat de soțul meu, de Alexandru Rosetti, și m-am căsătorit cu Nicky Racoviță⁶¹, și el moldovean de la Iași. Cu el am avut o fată, Ruxandra⁶², care a fost o mare balerină și acum e profesoară la Conservatorul din Paris.

Cum erau Iașii tinereții dumneavoastră?

La Iași am stat puțin: numai doi ani, din 1942 până în '44, când rușii au ocupat Moldova. Aici am locuit la socrul meu, Nicolae Racoviță⁶³. El era chimist, își făcuse studiile la Geneva, împreună cu Jean Cantacuzino și cu profesorul Slătineanu⁶⁴, unchi al lui Șerban Sturdza. Vedeti, povestea se leagă iar de familia mea, pentru că toate lucrurile astea se legau pe vremea aceea. Socrul meu își clădise o casă foarte frumoasă pe strada Carol, pe Copou, a început-o în 1915 și a terminat-o în 1922⁶⁵. Noi locuiam în casă și, după ce am părăsit Iașul, am părăsit și casa. Era, iarăși, altă casă complet montată

din Vârful Câmpului (județul Botoșani), în 30 septembrie 1901, cu Scarlat Rosetti, director al Băncii Agricole din Brăila și Giurgiu (1897-1902).

⁶⁰ Alexandru Scarlat Rosetti (16 decembrie 1937 - 3 iunie 2018), fiul lui Alexandru-Anton Rosetti și al Olgăi P. Carp. Inginer chimist, cercetător științific. S-a căsătorit cu Ica Stoenușcu (fără copii) și, apoi, cu Anca Petroniu (n. 24 octombrie 1934), cu care a avut doi copii: Raluca și Alexandru.

⁶¹ Nicolae N. Racoviță (23 februarie 1913 - 7 august 1989), fiul Anei (Netty) L. Negruzzi și al lui Nicolae Racoviță. S-a căsătorit în 1942 cu Olga Carp.

⁶² Ruxandra Racoviță (n. 5 martie 1944, la Iași). Căsătorită cu istoricul Vlad Georgescu și, ulterior, în 27 septembrie 2003, cu Philippe Morel.

⁶³ Nicolae A. Racoviță (1878-1948), medic, om politic, primar al Iașului în anul 1918. S-a căsătorit cu Anna (Nety) L. Negruzzi (fiica lui Leon Negruzzi și a Annei Botezat), cu care a avut doi fii: Nicolae și Ion (Nonel). Proprietar al casei „Micul Trianon” din Iași și al conacului de la Bucium, lângă Iași, în parcul căruia a fost înmormântat.

⁶⁴ Alexandru Slătineanu (5 ianuarie 1873 - 27 noiembrie 1939), medic bacteriolog, profesor la Universitatea din Iași.

⁶⁵ Casa cunoscută sub numele de „Micul Trianon”, situată pe strada Carol nr. 27, a fost reconstruită de Nicolae Racoviță începând cu anul 1915, după proiectul arhitectului I. Tăutu. Terenul a fost cumpărat de la profesorul A. C. Cuza, care îl achiziționase în 1903 de la Profira Gane, proprietara unei case ridicate aici prin anii 1870. După 1945, casa Racoviță a fost confiscată și a devenit Cămin studentesc al Politehnicii, iar din 1957 aici a funcționat Casa de Cultură a studenților, pentru ca apoi să găzduiască Școala Populară de Arte (1980-1991). Din 19 aprilie 1991 aici a funcționat Centrul Cultural Francez, iar în 1999 imobilul a fost restituit familiei Racoviță. Astăzi este proprietatea unei companii private.

și am abandonat tot acolo. După 1990, în momentul când a ieșit legea restituirii caselor, am cerut-o și, spre mirarea mea, am constatat că era ocupată de Ambasada Franței, care o reparase foarte frumos. Acum este Centrul Cultural Francez. Întâi a fost expropriată pentru Universitate, care n-a întrebuițat-o niciodată și a lăsat-o goală. În 1991, când președintele Mitterand⁶⁶ a vizitat România, autoritățile au dat casa Centrului Cultural Francez pe o perioadă de 50 de ani, probabil ca să-i facă o plăcere. Astfel că, atunci când am început eu să revendic casa, m-am pomenit că francezii aveau un contract cu statul pe 50 de ani, care nici până acum nu este bine lămurit, dar e încă valabil. Mie mi s-a spus că e valabil pe încă 5 ani, că așa e legea, dacă ți se dă casa înapoi, 5 ani de zile trebuie să îți păstrezi chiriașul, după aia trebuie să plece. Nu știu cum o să fie, pentru moment sunt tot ei înăuntru. Eu sunt mulțumită deoarece casa e curată, e foarte bine întreținută, în foarte bună stare. E foarte frumoasă și îmi aparține, adică e a mea.

Anii comunismului au fost foarte grei pentru reprezentanții boierimii. Cum vă amintiți acea perioadă din viața dumneavoastră, petrecută în București?

De frica rușilor, în primăvara lui 1944 ne-am refugiat în București. Ne-am luat o casă și, de atunci, adică din 1944, sunt aproape 60 de ani, suntem în Capitală. Veniți în București, soțul meu era inginer chimist, avea o meserie bine definită și a putut intra funcționar la stat, inginer-șef la fabrica de medicamente. Eu, care nu aveam o specializare, știam numai limbi străine, care în momentul ăla nu erau de întrebuițat, fiindcă învățai rusește, ceea ce eu nu știam, iar limbile străine erau strict interzise. Ca să câștig un ban, m-am „inventat” desenator tehnic, ca mulți dintre prietenii și cunoștii mei. Pe vremea aia se cerea lucrul ăsta și așa am devenit desenator tehnic la fabrica de ventilatoare din Drumul Sării. Desenam foarte prost și a fost un chin, timp de 25 de ani, pe planșetă, unde nu am fost niciodată bună de nimic, dar, mă rog, m-au păstrat pentru că aveam un scris frumos, literele erau frumoase, desenele mele erau corecte și n-am făcut prea multe gogomării. Astfel, am rămas acolo vreme de 25 de ani și de aici mi-am luat pensia pe care o am și acum.

Știu că, pentru a vă completa veniturile, ați muncit chiar ca zugrav, în acea epocă.

Eram foarte sănătoasă, voinică, niciodată nu m-am ferit să lucrez, niciodată n-am găsit că să lucrezi este un defect. În timpul în care eram desenator tehnic, cum banii erau puțini și nu prea aveam, m-am inventat... zugrav. Gheorghieș Lecca⁶⁷, mare prieten de al meu, și cu mine, ne-am cumpărat niște instrumente, ne-am dus calfe la un zugrav, am învățat și, după șase luni de zile, ne credeam mari specialiști. Așa am zugrăvit 6-7 ani de zile foarte prost toate casele din București, dar toată lumea ne lua, probabil, fiindcă eram

⁶⁶ François Mitterand (1916-1996), președinte al Franței (1981-1995), a efectuat o vizită oficială în România în zilele de 18 și 19 aprilie 1991, fiind primit la București de președintele Ion Iliescu și premierul Petre Roman.

⁶⁷ Gheorghe (Gheorghieș) Lecca (1923 - ?), descendent al unei familii boierești din Bacău, proprietară a conacului din Radomirești. După plecarea din România, a trăit la Paris. A avut un fiu, Matei Lecca.

simpatici! Și așa am câștigat destul de bine. Dar pentru că banii tot nu ajungeau, după aia am inventat să mergem la talcioc, unde luam haine de la alții, dădeam 10% din vânzări și câștigam destul de bine. Cu toate aceste „meserii”, mi-am crescut, cred, destul de bine copiii. Fiul meu a devenit inginer chimist și lucrează și acum într-un institut de cercetare în București, iar fiica mea a făcut Școala de Coregrafie și, după căsătoria ei cu Vlad Georgescu⁶⁸, fostul director al *Europei Libere*, au plecat în străinătate și au rămas acolo. Pensionându-mă în '70 și vrând să fac ceva, am început să dau lecții de germană și de franceză, lucru pe care îl fac și acum. Chiar acum, la vârsta mea, mă bucur foarte mult de orele pe care le am, meditez la franceză și germană, tineretul vine la mine, învață, vorbesc bine și corect și pentru mine e o foarte mare satisfacție.

Rememorând viața boierimii din România interbelică, ce ne puteți spune despre castelul Sturdza de la Miclăușeni?

Am cunoscut foarte bine castelul de la Miclăușeni, fiindcă Maria Sturdza⁶⁹, proprietara Miclăușenilor, era fata lui Ion Ghica de la Ghergani⁷⁰, căruia i se spunea Prințul de Samos. Mama Mariei Ghica, căsătorita Sturdza, era soră cu bunică-mea Cantacuzino, amândouă fiind fetele generalului Mavros⁷¹ care, de fapt nu era general, ci era comandantul vâmlor românești. Era grec, cu o nevastă Sutz, și nu știu cum ajunsese în această funcție importantă.

El venise în țară odată cu administrația generalului Kiseleff.

Nu știu, se prea poate. Dar, în orice caz, venise cu nevastă-sa Sutzească, cu care avusese trei fete, care erau și frumoase, și drăguțe. El era foarte bogat și le-a dat fiecăreia câte o dotă destul de mare. Deci, una⁷² a devenit nevasta lui Ion Ghica și a fost mama

⁶⁸ Vlad Georgescu (20 octombrie 1937 - 13 noiembrie 1988), istoric, directorul secției române a postului de radio Europa Liberă de la München (1983-1988). Căsătorit în 1964, la București, cu Ruxandra Racoviță, nași de cununie fiind Ioana și Dan Berindei. După divorț, s-a recăsătorit cu arhitecta Mary Schultz von Strassnitzki, cu care a avut un fiu, Tudor.

⁶⁹ Maria (Mița) Ghica (14 ianuarie 1851 - 30 iunie 1937), fiica lui Ion Ghica și a Alexandrinei Mavros. Căsătorită în 27 februarie 1869 cu George (Iorgu) A. Sturdza (1 februarie 1841 - 23 iunie 1909), proprietarul castelului din Miclăușeni. Au avut o fiică, Ecaterina, căsătorită cu Șerban Cantacuzino.

⁷⁰ Ion Ghica (2/ 12 august 1816 - 22 aprilie 1897), om politic, diplomat, bey de Samos (1853-1859), scriitor, prim-ministru al României (8 martie - 27 aprilie 1859, 11 octombrie 1859 - 28 mai 1860, 15 iulie 1866 - 21 februarie 1867, 18 decembrie 1870 - 11 martie 1871). Președinte, în mai multe rânduri, al Academiei Române.

⁷¹ Nicolae Mavros (9 martie 1786 - 23 martie 1868), secretar al domnitorului Alexandru Suțu al Munteniei (1819), a fost numit de generalul Pavel Kiseleff în funcția de inspector general al Carantinelor din Moldova și Muntenia (1829-1851). Colectionar de artă și numismat distins, a donat Muzeului Național o bogată colecție de antichități. A fost înmormântat în parcul conacului său din Călinești (județul Prahova). S-a căsătorit la Odessa, în 1828, cu Sevastia Sutz (1800 - 16 noiembrie 1886), fiica marelui dragoman Alexandru Sutz (1781-1807; fiul lui Mihail I Sutz Vodă) și a Mariei Lapithi.

⁷² Alexandrina Ghica (n. Mavros; 1830 - 2 aprilie 1926), fiica generalului Nicolae Mavros și a Sevastiei C. Sutz.

Mariei Sturdza, alta a devenit nevasta lui Ioan Cantacuzino, care era mama bunicii mele, și a treia s-a căsătorit cu un reprezentant al rușilor în București, care se chema Kotzebue. Alexandrina Kotzebue⁷³ a avut un băiat și o fată, ruși, Maria Cantacuzino a avut opt fete și un băiat, iar la Ghergani⁷⁴ Ghiculeștii erau foarte numeroși, nu mai știu exact câți, mi se pare ca erau și ei vreo opt sau nouă⁷⁵.

Familie mare, cu mulți descendenți.

Deci, familia bunicii mele era o familie mare, și dacă voi ai să te duci să îi vezi pe toți puteai să petreci câțiva ani, pentru că mergeai din moșie în moșie, din mătușă în mătușă, din nepot în nepot, toată lumea era rubedenie și se cunoștea. La Miclăușeni⁷⁶ era o viață mai monahală decât la Țibănești. La moșie la noi era destul de vesel, pentru că erau mulți copii... La Miclăușeni era o singură fată, Catrina⁷⁷, și era o atmosferă mai serioasă, venea preotul în fiecare seară, se făceau rugăciuni, se țeseau covoare. Cum noi nu prea știam sa lucrăm cu acul, găseam că era extraordinar de interesant. Mătușă-mea era foarte drăguță și era foarte legată de verișoara ei primară, de Sevastia Cantacuzino. De aceea, noi am fost foarte des la Miclăușeni, fiindcă erau Sturdzeștii noștri – ai mei, cum zic eu; fiind așa de aproape ca rubedenie, erau la ei acasă și la Miclăușeni, și la Țibănești. Asta pentru familia Sturdza, fiindcă Mitiță Sturdza era frate cu Georges Sturdza de la Miclăușeni și, dacă mergem mai sus în genealogie, era, mi se pare, văr primar cu domnitorul, cu Mihail Sturdza⁷⁸.

⁷³ De fapt, este vorba de Paulina Mavros (1833, Moara Domnească - 10 septembrie 1912, București), fiica lui Nicolae Mavros, care era și proprietarul moșiei din comuna Moara Domnească, județul Ilfov. S-a căsătorit cu diplomatul Ernst von Kotzebue (1838-1914). În 1909 a ctitorit biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din comuna Moara Domnească. Pisania lăcașului de cult precizează: „Am clădit această sfântă biserică, pentru comuna mea Moara Domnească, în amintirea prea iubiților mei, Maria și Sofia Mavros, Maria și Constantin Suțu, Paulina Kotzebue, anul 1909”. În interiorul bisericii sunt înmormântați generalul de divizie Pavel Kotzebue (m. 1947), fiul ctitorei, și soția sa Lidia Suhanova (m. 1944).

⁷⁴ Ghergani, moșia din județul Dâmbovița a lui Ion Ghica, care a construit aici un frumos conac și o capelă (proiectată de arhitectul Dumitru Berindei), în care își doarme somnul de veci. Conacul a fost clădit la finele secolului al XVIII-lea pe moșia cumpărată în 1785 și reconstruit în 1859 de Ion Ghica. La cutremurul din 1940 etajul clădirii s-a prăbușit.

⁷⁵ Ion Ghica și Alexandrina Mavros au avut zece copii, dintre care au trăit opt: Dimitrie (1848-1914), Maria (1849-1849), Maria (Mița; 1851-1937), Eliza (1852-1928), Alexandrina (1854-1858), Scarlat (1856-1948), Nicolae (1857-1857), Ana (1859-1944), Nicolae (1862-1943) și Alexandru (1865-1940).

⁷⁶ Castelul din Miclăușeni a fost construit în anul 1755 de către vornicul Ioan Sturdza (1710-1792), fiind extins în anul 1837 de nepotul său Alecu Sturdza (1803 - 23 iulie 1848). Între anii 1880-1904, George A. Sturdza transformă radical castelul, în stil neogotic, după planurile arhitectului german Julius Reinecke, care a realizat și decorația interioară.

⁷⁷ Ecaterina Sturdza (1873-1952), fiica Mariei Ghica și a lui George A. Sturdza. S-a căsătorit cu Șerban Cantacuzino (1870-1918), fiul „Nababului” George Grigore Cantacuzino. Neavând copii, l-au adoptat pe Matei Ghica-Cantacuzino (1906-1988).

⁷⁸ Mihail Gr. Sturdza (24 aprilie 1794 - 8 mai 1884), fiul lui Grigore Sturdza și al Mariei Callimachi, domnitor al Moldovei (aprilie 1834 - iunie 1848).

Mitiță Sturdza era cumnatul lui Petre P. Carp, bunicul dumneavoastră.

Da, sigur! Era cumnat cu Petre Carp, pentru că ținea pe una dintre cele opt fete Cantacuzino. Apoi au ajuns și cuscri, după căsătoria copiilor lor, Elisabeta Carp și Alexandru Sturdza.

Deși erau rude, Carp și Sturdza făceau politică diferită: Carp – conservator, Sturdza – liberal.

Da. Carp era conservator și Sturdza era liberal.

V-aș întreba care a fost secretul supraviețuirii, după atâtea drame prin care ați trecut? Și întrebarea privește, evident, o întreagă categorie socială, boierimea de altădată.

Boierimea e o clasă socială despre care acum sunt foarte puțini interesați. Cei care au ca specialitate istoria sunt interesați și se preocupă, cum e nepotul meu Mihai Sturdza⁷⁹, care e un mare erudit în privința asta, dar pe ceilalți, care au alte meserii, nu-i mai interesează deloc. Iar tineretul, încă mai puțin. Eu m-am obișnuit acum cu ideea că *tempi passati*. În momentul în care nu mai reprezintă ceva ca valoare reală – vorbesc de avere, cultură, capacitate de a influența istoria, și așa mai departe – devii un cetățean obișnuit și, în comunism, viața noastră a fost un efort foarte mare ca să reușim ca toți copiii noștri să facă studii superioare. Niciunul nu a rămas fără studii și suntem foarte mândri de treaba asta, că au reușit, în timpul comunismului, să facă o carieră.

Dar nu au avut de suferit pentru că purtau nume istorice?

Păi, da! Să vă spun cum era atunci. Noi făceam parte din categoria I, eu eram cea mai persecutată, la toate examenele se adăuga clasa socială și îmi puneau nota 1. Și atunci dacă aveai, de exemplu, două examene luate cu 10, să spunem, mai puneai un 1, făcea 21, împărțea la trei, luai nota 7 și nu mai intrai la Facultate. Și mulți au pățit așa ceva. La fiecare examen cereau situația socială, așa se numea acest criteriu: „Situație socială”.

În ce an se întâmpla?

Sandu⁸⁰ a făcut facultatea din '63 până în '69. Întâi s-a prezentat la Facultatea de Chimie. Pentru că voia să facă chimie și nu reușea, soțul meu, care era inginer-șef la o fabrică de medicamente, l-a luat ca muncitor în curte. A stat un an ca muncitor în curte, a devenit maistru, și – după ce a devenit maistru, fiindcă terminase liceul – a mers și s-a prezentat la seral ca muncitor și a intrat din primul moment. Chiar e o poveste drăguță pe care o povestește, că unul dintre profesori văzând numele pe care îl avea, Alexandru Scarlat Rosetti, zice: „A venit unul Rosetti acum doi ani, era slab, slab. N-a intrat”. La

⁷⁹ Mihai Dim. Sturdza (17 septembrie 1934 - 25 aprilie 2020), fiul lui Dimitrie Sturdza (16 martie 1909 - 2 iunie 1938) și al Ilenei Manu (16/ 28 mai 1915 - 10 septembrie 2006). Filolog, istoric și genealog, coautor și coordonator al unei monumentale *Enciclopedii a familiilor boierești din Moldova și Țara Românească* (din care au apărut, în timpul vieții sale, primele cinci volume).

⁸⁰ Neputându-se înscrie la liceu, Alexandru Scarlat Rosetti a urmat Școala Medie Tehnică de Pielărie și Cauciuc și, la seral, Universitatea Politehnică. A lucrat ca inginer chimist la Institutul de Cercetări Chimice, parcurgând toate gradele științifice, până la cel de cercetător științific gradul I.

care Sandu îi spune: „Dom’ profesor, dar tot eu eram!”. Fiul meu a făcut seralul la București, a făcut Facultatea de Chimie, a ieșit inginer, a intrat în cercetare și acum, la 65 de ani, mai lucrează în cercetare.

Fiica dumneavoastră a întâmpinat piedici în școală?

Fata, nu! Ruxandra a plecat foarte de tânără în străinătate, fiindcă era balerină și în momentul acela baletul era în mare vogă la noi. Așadar, soțul meu lucra, eu lucram, deci, la ea situația socială era mai clementă, ca să zic așa, și a putut face Liceul de Coregrafie. După ce a terminat liceul, am aflat că erau două locuri la Opera din București, unde se putea intra fără concurs, dar depindea de notele pe care le aveai. Ea avea note foarte bune și a intrat la Operă în ’62. După 2-3 ani de Operă, a plecat într-un turneu în străinătate și a rămas acolo. E plecată de foarte multă vreme. Și asta e! Așa s-a petrecut viața mea!

Regreți ceva din viața dumneavoastră?

Nu, deși s-a prăfuit totul. Asta e! Și trecutul nu se va putea reface, fiindcă viața merge înainte, nu rămâne pe loc. Știți, eu nu sunt deloc așa ca tot mereu să mă gândesc la trecut, nu! Mai degrabă, mă interesează viitorul și posibilitățile tineretului nostru sunt mari acum, au informații, au șansa să meargă, să vadă, să cunoască... Sunt băieți deștepți, foarte capabili. Asta-i interesant! Ce a fost, se va scrie în cărțile de istorie. E un strat foarte subțire de oameni care se ocupă de asta și care sunt pasionați și fac bine că sunt pasionați, dar nu acesta este scopul unei generații... O generație trecută, dar care și-a făcut datoria 100%, crescând o altă generație. Scopul comuniștilor era, de fapt, întâi să te faci sărac, și asta a fost foarte ușor, peste noapte ai fost sărac, că nu era mare problemă. După aia, au vrut să te împiedice să mai ai acces la cultură, și asta nu au reușit. Dar după ce ne-am muncit o generație întreagă ca copiii noștri să fie cu diplome, după aia au plecat ei, de bunăvoie, încât oricum comuniștii au scăpat de ei. În ambele cazuri s-a lucrat foarte subtil și rezultatul a fost cel care este, nu? Am trimis în străinătate o generație întreagă, cultivată, deșteaptă, capabilă de muncă, și care s-a dovedit foarte activă și foarte necesară. Dar să încerci să îi faci să revină în țară e imposibil. De aceea, eu admir foarte mult activitatea dumneavoastră și cred că e destul de rar ceea ce faceți. E foarte bine că faceți ce faceți, fiindcă are să rămână după dumneavoastră o activitate, o carte, ceva, dar cred că sunt foarte puțini cei care se apleacă asupra acestui lucru.

Din păcate! Vă mulțumesc în mod deosebit, doamnă Olga Racoviță, pentru această fascinantă incursiune în istoria familiilor boierești de odinioară.

*THE RELENTLESS VICTORY OVER THE PAST.
CONVERSATIONS WITH OLGA RACOVÎȚĂ*

(Abstract)

Twenty years ago, Olga Racoviță (1915-2009), descendant of important aristocratic families (Suțu, Cantacuzino, Lahovary) and niece of the great conservative politician Petre P. Carp, former prime minister of Romania, gave an interview about her life story. Sevastia Cantacuzino-Carp, the maternal grand mother whose remembrance shone brightly in Olga's memory, raised the little girl because the father was killed on the battlefield during the Great War (1916) and the mother was involved in a new marriage.

The Carp manor at Țibănești (Iași County), place of a happy childhood, is nostalgically evoked, recalling the special atmosphere of this aristocratic residence in good times and also after the devastations that followed the entrance of the Soviet Army in Romania. Historical places like Miclăușeni castle, ennobled once before by aristocratic characters, became intertwined in Olga Racoviță's memories with dramas that followed the year 1948 when her life turned into an endless fight for survival, her mind being focused only at her descendants and their future. The victory over the past was the result obtained by Olga Racoviță at the sunset of her life.

LIST OF ILLUSTRATIONS:

- Fig. 1. Smaranda Carp, mother of Petre P. Carp. 1870. National Museum of Romanian Literature Iași (hereafter MNLR Iași).
- Fig. 2. Petre Carp, father of Petre P. Carp. 1870. MNLR Iași.
- Fig. 3. Peter P. Carp. Photo by J. Löwy. Vienna. The National Library of Romania.
- Fig. 4. Petre P. Carp and Prince Nicolae of Romania in the courtyard of the Carp house in Bucharest. 1911. MNLR Iași.
- Fig. 5. Peter P. Carp. The National History Museum of Romania.
- Fig. 6. Medal presented by the Conservative Party to Petre P. Carp. Engraver: C. Cristescu. The National History Museum of Romania.
- Fig. 7. Sevastia Carp in the salon of the mansion in Țibănești. Narcis Dorin Ion collection.
- Fig. 8. Sevastia Carp in the salon in Țibănești. Photo with handwritten dedication. MNLR Iași.
- Fig. 9. The mansion from Țibănești before the remodelling from the time of Petre P. Carp. The National Library of Romania.
- Fig. 10. Carp mansion from Țibănești. Winter 1938. Narcis Dorin Ion Collection.
- Fig. 11. The Carp family in the park of the mansion in Țibănești. The Library of the Romanian Academy.

-
- Fig. 12. Ioan (Jean) C. Miclescu hunting in Țibănești. 1909. Collection of the late Radu Alexandru Miclescu.
- Fig. 13. Nicolae P. Carp, son of Petre P. Carp. MNLR Iași.
- Fig. 14. Marie-Jeanne Carp (née Soutzo). Mrs. Olga Racoviță's mother. MNLR Iași.
- Fig. 15. Marie-Jeanne Carp in the mansion in Țibănești. Narcis Dorin Ion collection.
- Fig. 16. Olga Racoviță, born Carp. Photo studio. 1932. MNLR Iași.
- Fig. 17-19. Olga Racoviță in the park of the mansion from Țibănești. Narcis Dorin Ion collection.
- Fig. 20. Marie-Jeanne Carp and grandson Alexandru Scarlat Rosetti at Țibănești. Narcis Dorin Ion collection.
- Fig. 21. Marie-Jeanne Carp and her son-in-law Alexandru-Anton Rosetti at Țibănești. Narcis Dorin Ion collection.
- Fig. 22-23. Olga and Nicolae Racoviță. Ruxandra Racoviță collection.



Fig. 1. Smaranda Carp, mama lui Petre P. Carp. 1870. Muzeul Național al Literaturii Române Iași (în continuare MNLR Iași)



Fig. 2. Petre Carp, tatăl lui Petre P. Carp. 1870. MNLR Iași



Fig. 3. Petre P. Carp. Foto J. Löwy. Viena. Biblioteca Națională a României



Fig. 4. Petre P. Carp și principele Nicolae al României
în curtea casei Carp din București, 1911. MNLR Iași



Fig. 5. Petre P. Carp.
Muzeul Național de Istorie a României



Fig. 6. Medalie închinată de Partidul
Conservator lui Petre P. Carp.
Gravor: C. Cristescu.
Muzeul Național de Istorie a României



Fig. 7. Sevastia Carp în salonul conacului de la Țibănești.

Colecția Narcis Dorin Ion

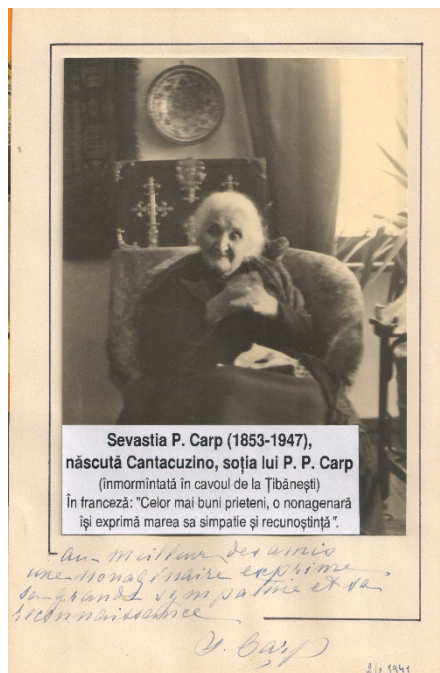


Fig. 8. Sevastia Carp în salonul de la Țibănești. Fotografie cu dedicație olografă. MNLR Iași



Fig. 9. Conacul de la Țibănești înainte de reamenajarea din vremea lui Petre P. Carp.
Biblioteca Națională a României



Fig. 10. Conacul Carp din Țibănești. Iarna 1938.
Colecția Narcis Dorin Ion

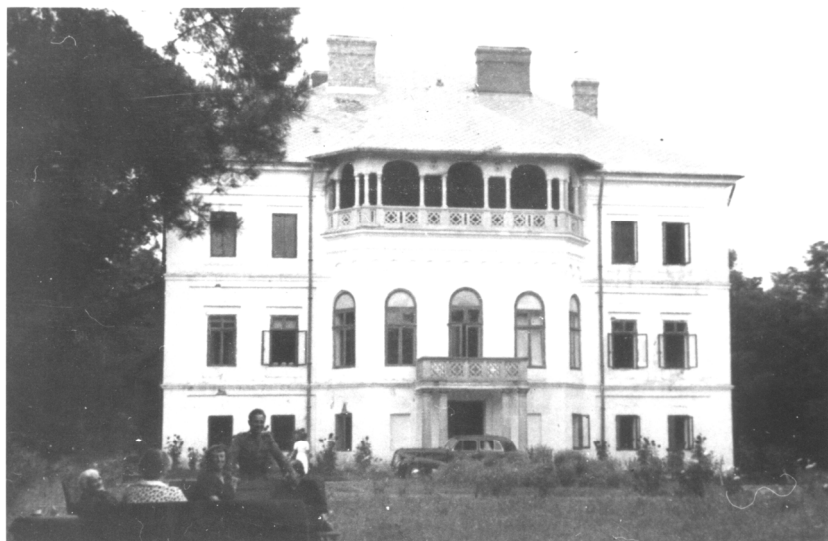


Fig. 11. Familia Carp în parcul conacului din Țibănești. Biblioteca Academiei Române



Fig. 12. Ioan (Jean) C. Miclescu la vânătoare la Țibănești. 1909. Colecția regretatului Radu Alexandru Miclescu



Fig. 13. Nicolae P. Carp, fiul lui Petre P. Carp. MNLR Iași



Fig. 14. Marie-Jeanne Carp (născută Soutzo).
Mama doamnei Olga Racoviță. MNLR Iași



Fig. 15. Marie-Jeanne Carp în conacul de la
Țibănești. Colecția Narcis Dorin Ion



Fig. 16. Olga Racoviță, născută Carp.
Foto studio. 1932. MNLR Iași



Fig. 17. Olga Racoviță
în parcul conacului de la Țibănești.
Colecția Narcis Dorin Ion

Fig. 18. Olga Racoviță
în parcul conacului de la Țibănești.
Colecția Narcis Dorin Ion



Fig. 19. Olga Racoviță
în parcul conacului de la Țibănești.
Colecția Narcis Dorin Ion



Fig. 20. Marie-Jeanne Carp cu nepotul Alexandru Scarlat Rosetti la Țibănești. Colecția Narcis Dorin Ion



Fig. 21. Marie-Jeanne Carp și ginerele Alexandru-Anton Rosetti în parcul de la Țibănești. Colecția Narcis Dorin Ion

Fig. 22. Olga și Nicolae Racoviță.
Colecția Ruxandra Racoviță



Fig. 23. Olga și Nicolae Racoviță.
Colecția Ruxandra Racoviță